

5 km - 1 uur 40
Huis ter Heide

Natuurmonumenten

Wandelroute Noord Huis ter Heide bij Tilburg

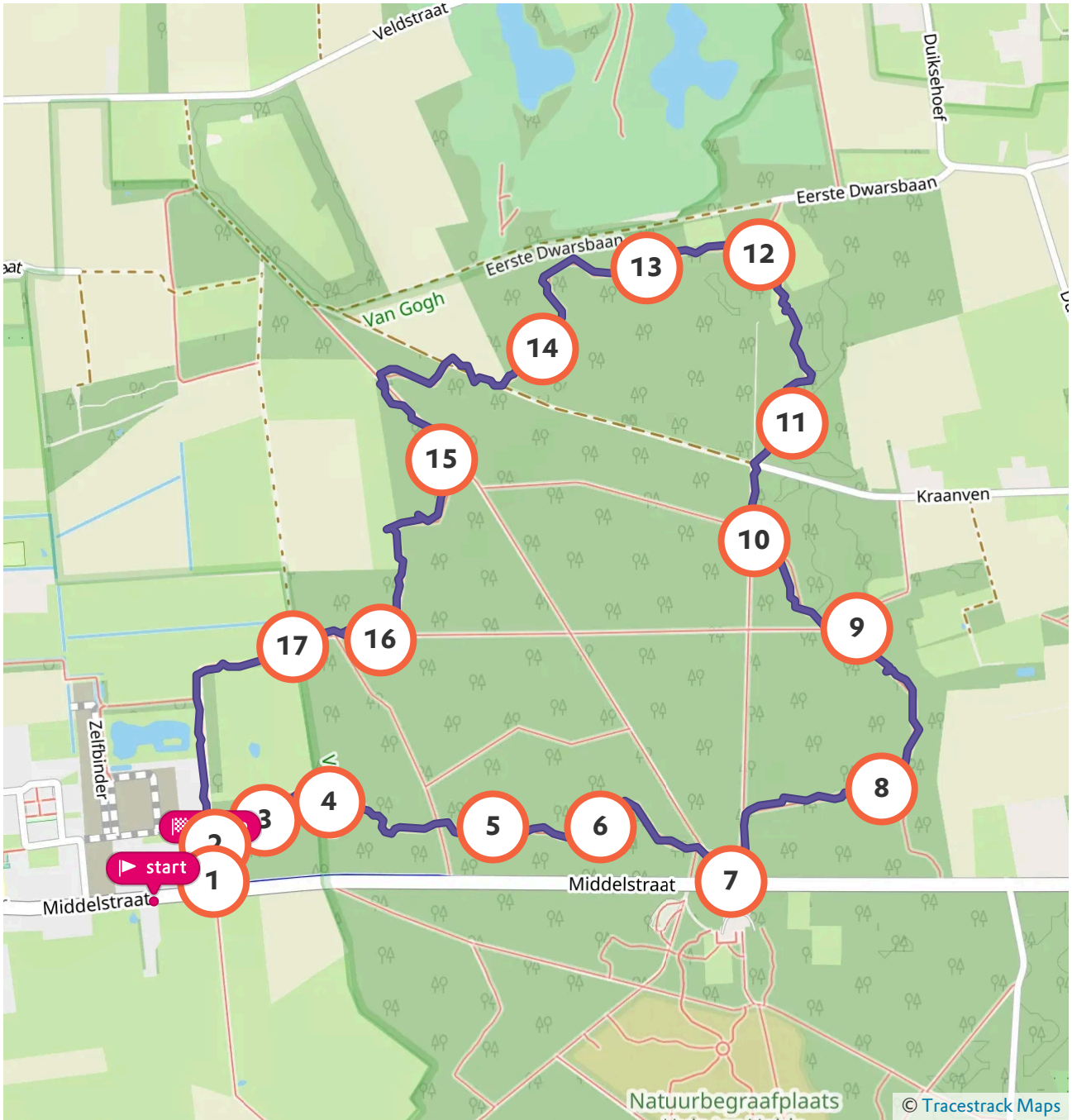
Wandel door natuurgebied Huis ter Heide en ontdek de prachtige natuur vlak bij Tilburg, waar reeën, Schotse hooglanders, bosmieren en roofvogels leven. Volg voor deze route de blauwe pijlen.

Waar kun je starten

Parkeerplaats bij Middelstraat

Middelstraat 2,
5176NJ De Moer (NB)

---

1 Welkom op De Moer

Voordat we de natuur induiken, vertellen we je graag iets over De Moer. Je staat nu vlak bij het centrum van dit lieflijke plaatsje. De Moer is één van de drie kerkdorpen van Loon op Zand en dankt haar naam aan het veen dat hier vroeger was. Veen, of turf wanneer het gedroogd was, werd ook wel 'moer' genoemd.

---

2 Schotse hooglanders

Achter het klaphekje ligt het begrazingsgebied van Huis ter Heide. Het is een flink gebied, maar je maakt veel kans Schotse hooglanders te zien! Deze grote runderen helpen Natuurmonumenten om het gebied open te houden. Ondanks hun indrukwekkende uiterlijk zijn de hooglanders kalme dieren. Met hun lange roodbruine vacht en grote horens zijn het fraaie fotomodellen die voor prachtige plaatjes zorgen! Het blijven wilde dieren, dus houd wel altijd gepaste afstand, zeker als er kalfjes in de buurt zijn.

---

3 Zoek de verschillen

In dit bos vind je drie verschillende soorten dennen: de grove den, de Corsicaanse den en de Oostenrijkse den. De grove den is de enige Nederlandse den en heeft een stam met kleurverloop: bovenin is de stam rood en onder grijs. De Corsicaanse den heeft lange, warrige naalden. De naalden van de Oostenrijkse den staan dicht op elkaar en de boom lijkt van onder af zwart. Aan de hand van deze omschrijvingen zou je de verschillende dennen moeten kunnen herkennen, ook wel determineren genoemd.

---

4 Oud productiebos

Deze wandelroute loopt door het noordelijke deel van Huis ter Heide. Het is nauwelijks voor te stellen, maar tot ongeveer 1900 was dit heidegebied en graasden er schapen! Vlees en wol waren de bron van inkomsten. Maar op een gegeven moment was dat niet meer rendabel. Het gebied werd vanaf begin 20e eeuw volgeplant met bomen voor houtproductie. Dit leverde toen meer op, omdat er grote vraag was naar hout voor de mijnen. Maar deze eentonige bossen, met allemaal rijen bomen, dezelfde dennen van dezelfde leeftijd, waren funest voor de natuur. Het gebied was niet meer aantrekkelijk voor allerlei insecten, vogels en zoogdieren. Natuurmonumenten werkt er hard aan om de variatie in het bos te vergroten. We maken open plekken, geven loofbomen de kans te groeien en laten dood hout liggen, zodat paddenstoelen er kunnen groeien en dieren, zoals vleermuizen, spechten en insecten het kunnen gebruiken als schuilplaats.

---

5 Dood doet leven!

Als je goed luistert, hoor je misschien wel het geklop van een specht of het gezang van een boomklever. Ze leven hier zo graag omdat het bos vol ligt met dood hout en dode bomen mogen blijven staan. Het dode hout in het bos ziet er misschien wat rommelig uit, maar het is ongelooflijk belangrijk voor de natuur! Allerlei plantjes en paddenstoelen groeien er op en het zijn ideale kraamkamers voor larven, insecten, vliegen, torren en spinnen. Vogels als de boomkruiper en specht kunnen zich er rond van eten. Bovendien is het dode hout zacht, waardoor de specht er makkelijk een nest uit kan hakken om zijn jongen in groot te brengen. Vleermuizen maken op hun beurt weer gebruik van oude nestholtes of holle bomen. Kortom: reden genoeg voor Natuurmonumenten om dood hout in het bos te laten liggen en dode bomen te laten staan. Tenzij het direct gevaar oplevert voor wandelaars, fietsers of andere bezoekers. Onze boswachters houden dat goed in de gaten.

---

6 Frisse geur

Links van je staan Corsicaanse dennen. Toen de woeste heidevelden en stuifzanden eind 19de eeuw werden aangeplant met productiebos, werd naast de grove den ook deze Corsicaanse soort graag aangeplant. Het is een snelle groeier die lange rechte stammen vormt en weinig eisen aan de bodem stelt. Ze kunnen wel 35 meter hoog worden.

---

7 Huis ter Heide

Dit prachtig witte landhuis met haar karakteristieke luiken is gebouwd in 1864. Alleen het middengedeelte stond er toen en het diende als jachthuis. Rond 1900 zijn de zijvleugels eraan gebouwd en werd het een boswachterswoning. Op zolders sloeg men zwarte haver op. Dit was namelijk het enige graan dat wilde groeien op pas ontgonnen heide. Nu is het informatiecentrum van de natuurbegraafplaats Huis ter Heide in het pand gevestigd. De natuurbegraafplaats is sinds 2021 geopend.

---

8 Mierenhopen

Mieren zijn echte zonzonbidders. Ze hebben de warmte van de zonnestralen nodig om op temperatuur te blijven. Daarom bouwen ze hun nesten het liefst op een open plek in het bos waar de zon de bodem het beste kan bereiken. Boven de grond zie je trouwens maar een deel van het nest, ondergronds bevindt zich een hele 'stad'. Er kunnen wel enkele honderdduizenden mieren in een mierenhoop leven! Open plekken in het bos in een productiebos waren geen open plekken, zodat de bosbodem weinig zonlicht kreeg. Door bomen te verwijderen of om te duwen, creëert Natuurmonumenten weer open plekken. Niet alleen mieren profiteren hiervan. Het directe zonlicht zorgt er ook voor dat zaden en noten makkelijker kunnen uitschieten. Die mieren en planten trekken weer allerlei vogels en andere dieren aan.

---

9 Hulst

De meeste mensen zullen de struik met gladde blaadjes met stekels en rode besjes kennen van kerststukjes. Maar hulst komt ook in de Nederlandse natuur voor. Het is wel een veeleisende plant. De bodem moet voor hulst veel humus bevatten, iets wat je alleen vindt in oudere bossen. Als je hulst tegenkomt, dan kun je er dus vanuit gaan dat het bos erom heen ouder is dan honderd jaar!

---

10 Vuilboom

Hadden we het bij het vorige punt over hulst, je kunt ook sporkehout, oftewel het vuilboompje in dit gebied zien groeien. Deze plant bloeit van mei tot en met september en is hiermee één van de langst bloeiende soorten van ons land. Bijen, hommels en vlinders zijn gek op de nectar en in de bloeiperiode is het dan ook een gezoem van jewelste rondom het vuilboompje. De citroenvlinder en het boomblauwtje leggen er ook hun eitjes en de larven eten de bladeren op, zodra ze uitkomen.

---

11 Stuifzand

Zie je die jonge eiken die zo dicht op elkaar groeien op de zandheuvelds? Kijk nog maar eens goed. Dit zijn namelijk helemaal geen jonge eiken. Het zijn de kruinen van grote, oude ondergestoven eiken. Tussen 1400 en 1800 stond hier heide en die werd overmatig begraaasd door de schapen. Het gevolg: de heide verdween, het zand kwam los te liggen en de wind kreeg vrij spel. Met als resultaat: mooie, hoge duinen met ondergestoven eiken.

---

12 Reeën

Bij de overgangsgebieden van bos naar open terrein, heb je de meeste kans om reeën te zien. Op de open graslanden en akkers vinden ze voedsel, maar ze kunnen ook snel de veilige bosomgeving in schieten. Dit soort overgangen vind je in Huis ter Heide volop. Rond de schemerDe kans dat je een ree ziet, is het grootst tijdens de schemering bij de bosranden. Als je een ree ziet, blijf dan meteen stil staan! Van de wind af staan is ook belangrijk, de ree ruikt je dan niet, maar ook op beweging reageert een ree heel snel. Maar ook zonder dat je er echt één ziet, kun je ontdekken of er reeën in de buurt zijn geweest. Kijk maar eens of je sporen kunt ontdekken. Misschien vind je wel hoefafdrukken, vraatsporen of keutels! Kom je tijdens het wandelen een reekalf tegen? Laat het dan rustig liggen. Als je het jong aanraakt, draagt het jouw geur en laat de moeder het jong in de steek. En dat willen we voorkomen!

---

13 Zintuigen prikkelen

Je bent nu bijna op de helft van de wandelroute. Een mooie plek om even te pauzeren op het bankje en de natuur te beleven! Sluit eens een tijdje je ogen, zeg niets en luister naar de omgeving. Wat hoor je allemaal? Vogels, wind, sprinkhanen misschien? Prikkel ook andere zintuigen, voel eens een grasspriet of dennenappel tussen je vingers met je ogen dicht. Je zult merken dat je zintuigen op scherp komen te staan en je alles veel beter ervaart. Geniet ervan!

---

14 Oud bungalowpark

Je loopt nu door het voormalig bungalowterrein van de Efteling. De huizen werden in de jaren '50 gebouwd en zijn eind jaren '70 weer weggehaald. Toch zijn er genoeg signalen die het verleden prijsgeven. De grote open vlakte aan de rechterkant was voorheen het sportveld. Ook zie je nog de kronkelende laan met aan weerszijde de lange slanke bomen en de rododendrons die her en der zijn aangeplant.

---

15 Beukenlaan

Deze beukenlaan heeft een mysterieus tintje. Normaal gesproken begint of eindigt een laan namelijk op een specifieke plek. Landeigenaren gebruikten dit trucje vroeger al om van ver met hun landgoed te kunnen pronken. Maar deze prachtige beukenlaan eindigt in niemandsland. Het is niet zeker hoe dit komt, maar we vermoeden dat het landschapsarchitectuur uit de zeventiende eeuw is. In die tijd was het heel populair om sterrenbossen aan te leggen: vanuit een centraal punt in het bos waaierden de lanen dan uit als de stralen van een ster. Er is nog iets mysterieus aan deze beukenlaan. Zoals je kunt zien, zijn het flinke bomen en normaal gesproken hebben zij een grote wortelmassa onder de grond, waardoor ze op hun plek blijven staan. Maar de beuken die hier afsterven en omvallen, hebben maar een kleine wortelpartij. Het is onduidelijk hoe dit komt, maar heel erg is het niet. En ook dit is natuur. Een omgevallen boom is bovendien een paradijs voor vliegen, larven, torren en paddenstoelen, zoals de tonderzwam.

---

16 Wolfsloot

Vlak bij dit bankje heeft zich in de slootkant een historische gebeurtenis afgespeeld. Eind achttiende eeuw leefde de wolf namelijk nog in Nederland, maar -anders dan nu- was hij alles behalve welkom! Sterker nog, er werd op hem gejaagd en daar stond zelfs een grote beloning tegenover. Tien gulden om precies te zijn. En dat was toen een aanzienlijk bedrag, waardoor je een hele tijd niet meer hoefde te werken. Het aantal wolven in Nederland liep door de jacht dus zienderogen achteruit. In 1790 werd hier uiteindelijk één van de laatste Nederlandse wolven doodgeschoten toen hij in de slootkant lag te slapen. Sindsdien heet deze plek 'De Wolfsloot'. Maar wie weet...

---

17 Buizerd

Speur aan het einde van de wandeling de lucht nog eens af naar vogels. Het is goed mogelijk dat je een buizerd ziet vliegen of zweven. Hoewel de buizerd een snelle, machtige vogel lijkt, is hij stiekem het traagste jongetje van de klas. Dit komt door zijn brede vleugels en korte, brede staart. Hij is daardoor niet zo wendbaar als bijvoorbeeld zijn soortgenoot de havik. De buizerd eet daarom vooral wat hij makkelijk te pakken kan krijgen, zoals zieke konijnen, wormen en aas. Niet zo gek dus, dat je deze vogel ook veel langs (snel)wegen op een paaltje kunt zien zitten! De buizerd is ook dé roofvogel die je het meeste kunt tegenkomen, al kunnen ze er wel heel verschillend uitzien, van bijna helemaal wit tot donkerbruin. Wandel vanaf dit punt weer terug naar de parkeerplaats. We hopen dat je veel gezien hebt en hebt genoten van de wandeling!

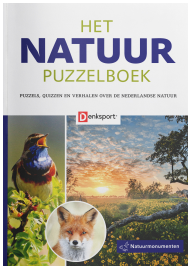

Word nu ook lid

Sluit je net als 968.000 anderen aan bij Natuurmonumenten. Je beschermt niet alleen de natuur in Nederland, maar je ontvangt ook een welkomstpakket en alle ledenvoordelen.

nm.nl/de-natuur-in/word-lid

Nieuw: Het Natuur Puzzelboek

Het Natuur Puzzelboek: een boek van 160 pagina's vol puzzels, verhalen en weetjes over de natuur in Nederland. Leuk om zelf mee aan de slag te gaan of om cadeau te geven. Je bestelt 'm op

nm.nl/puzzelboek